

Building Public Value

สื่อสาธารณะสร้างสังคมคุณภาพ

สมชัย สุวรรณบรรณ

สื่อสาธารณะแบบบีบีซีมีประวัติที่ยาวนานและประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการก่อตั้ง ทุกวันนี้บีบีซีมิใช่เป็นแค่สถานีข่าว แต่เป็นสถาบันทางวัฒนธรรม เป็นแหล่งเพาะนักเขียนศิลปินรุ่นใหม่ เป็นห้องเรียนทางอากาศ เป็นพิพิธภัณฑ์เก็บสมบัติของชาติ เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนเวลาเกิดวิกฤติภัยชั้นเมื่อเกิดภัยคุกคามต่อความปลอดภัยของสาธารณะ เป็นเวทีกลางของการถกเถียงโต้แย้งทางความคิดที่หลากหลาย ป้อนข้อมูลที่ถูกต้องแท้จริงสมควรถวายแก่ประชาชน เป็นผู้ผลิตและส่งออกสินค้าทางปัญญา-วัฒนธรรม กระตุ้นให้ตื่นตัวต่อสภาวะแวดล้อม และบทบาทล่าสุดเป็นหัวรถจักรผลักดันสังคมอังกฤษให้เข้าสู่ยุคเทคโนโลยีดิจิทัลที่กำลังปฏิวัติระบบการสื่อสารไปทั่วโลกขณะนี้

มีการชี้ทำให้เกิดความเข้าใจผิดในสังคมไทยที่ว่าสื่อสาธารณะเป็นสิ่งล้ำสมัยไม่เหมาะสมกับสังคมไทยและในต่างประเทศกำลังจะเลิกกันไป แต่ที่จริงแล้ว หลายๆ ประเทศพยายามที่จะหาวิธีก่อตั้งสื่อสาธารณะในรูปแบบต่างๆ กัน แต่สื่อสาธารณะที่ประสบความสำเร็จมีพลังสร้างความเปลี่ยนแปลง (Impact) เป็นที่ยอมรับกันไปทั่วโลกคือบีบีซีของอังกฤษ ขนากรัฐบาลอังกฤษเองซึ่งบางครั้งบางคราวมีเรื่องขัดแย้งกับบีบีซีก็ยังคงยอมรับว่าบีบีซีเป็น the best of British brand เป็นความภูมิใจของประเทศ รัฐบาลอังกฤษชุดไหนประกาศว่าจะล้มเลิกบีบีซี หรือขายให้เอกชน มีหวังแพ้เลือกตั้ง

ผู้ที่คัดค้านความพยายามที่จะก่อตั้งสื่อสาธารณะในประเทศไทย ก็คงค้านไปด้วยความไม่รู้จริง เพราะแนวคิดสื่อสาธารณะเป็นสิ่งแปลกใหม่ในสังคมไทย “ทีวี่อะไรหรือไม่มีโฆษณาไม่ห่าอะไร” แต่ก็มีผู้คนจำนวนมากในสังคมไทยขณะนี้ที่ได้เคยลิ้มรสได้รับประโยชน์จากสื่อสาธารณะแบบบีบีซี หรือบางท่านที่เคยใช้ชีวิตในอังกฤษต่างก็โหยหาอยากให้สังคมไทยได้มีสถาบันสื่อที่ชื่อตรงต่อจรรยาบรรณ เสริมสร้างความแข็งแกร่งให้แก่ระบบประชาธิปไตย เป็นสถาบันวัฒนธรรมเพาะเลี้ยงพลังสร้างสรรค์ และป้อนอาหารสมองคุณภาพให้แก่ประชาชน

ผู้ก่อตั้งและผู้บริหารระดับสูงของบีบีซีในยุคแรกเริ่มมีความเชื่อมั่นว่ากิจการสื่อวิทยุและโทรทัศน์มีพลังสร้างสรรค์ที่จะทำให้โลกเราน่าอยู่มากขึ้น การมีส่วนร่วมสนับสนุนทั้งทางตรงและทางอ้อมของสาธารณะชน จะทำให้สื่อวิทยุและโทรทัศน์นั้นต้องยึดถือผลประโยชน์ของสาธารณะเป็นธงนำ ซึ่งจะแตกต่างไปจากแนวคิดและวัตถุประสงค์ของสื่อที่เป็นของรัฐ(บาล) อันมีหน้าที่ต้องสนองนโยบายรัฐ(บาล) ซึ่งประวัติที่ผ่านๆ มาก็เห็นอยู่ว่ามักจะตกเป็นเครื่องมือนักการเมืองฉกฉวยใช้ประโยชน์ส่วนตัว หรือสื่อเอกชนที่บางท่านเรียกว่าสื่อเสรีคือไม่จำเป็นต้องอยู่ภายใต้อำนาจของนักการเมือง แต่ก็มีภาระหน้าที่ต้องหากำไรให้แก่เจ้าของกิจการหรือผู้ถือหุ้น(ซึ่งประวัติที่ผ่านมานักการเมืองก็เข้าไปถือหุ้น) สื่อเสรีแบบนี้ บางครั้งก็หาประโยชน์จากผู้บริโภคไม่ได้ปกป้องผลประโยชน์ของสาธารณะ โดยเฉพาะสื่อเอกชนขนาดใหญ่มีอิทธิพลมากๆ ก็ใช้อิทธิพลของตนกดดันนโยบายรัฐบาลให้ประโยชน์แก่ธุรกิจของตนเอง ยกตัวอย่างเช่นสื่อยักษ์ใหญ่ของนาย รูเบิร์ต เมอร์ค็อกเป็นต้น

ทำอย่างไรหรือจึงจะเรียกว่าเป็นสื่อสาธารณะแบบบีบีซี

สื่อสาธารณะที่ดีจะต้องมุ่งรับใช้ผู้ชมผู้ฟัง โดยไม่มองพวกเขาว่าเป็นลูกค้าหรือผู้บริโภค แต่มองว่าเป็นสมาชิกของสังคมที่ควรได้รับบริการที่มีคุณภาพ บริการดังกล่าวมีอยู่สามอย่างเป็นหลักใหญ่ๆ คือหนึ่งให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องแท้จริงและเป็นธรรม สองให้ความรู้การศึกษา และสามให้สาระบันเทิงที่มีคุณภาพและมีรสนิยม (taste and decency)

เป็นสิ่งที่น่ายินดีที่รัฐบาลพลเอกสุรยุทธ์กำหนดเป็นนโยบายชัดเจนและพยายามผลักดันสื่อสาธารณะให้เกิดขึ้นก่อนก้าวลงจากอำนาจ องค์กรสื่อสาธารณะที่กำลังจะเกิดขึ้นนี้ หากประสบความสำเร็จตามที่ตั้งใจไว้ ก็จะกลายเป็นมรดกในทางบวกที่เกิดขึ้นจากการยึดอำนาจด้วยการใช้กำลังเมื่อปลายปีที่แล้ว และมรดกชิ้นนี้จะกลายเป็นหัวจักรรถไฟที่นำพาสังคมไทยไปสู่ความไพบุลย์ สร้างสรรค์สังคมประชาธิปไตยรู้เท่าเทียมกัน (an informed democracy)

เมื่อปลายปีที่แล้ว คุณหญิงทิพาวดี เมฆสวรรค์ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี และนายปราโมช รั้ววินิจ อธิบดีกระประชาสัมพันธ์ ได้เป็นแขกรับเชิญของบีบีซี ที่ลอนดอน เข้ารับฟังการบรรยายสรุปจากเจ้าหน้าที่ระดับสูง เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของบีบีซี หลักการคุ้มครองทางกฎหมาย วิธีการแสวงหาเงินทุน วิธีการคัดเลือกผู้บริหาร การกำกับดูแลและการตรวจสอบ มีการสอบถามไล่เลียงกับเจ้าหน้าที่ของบีบีซี

ขนาดลงรายละเอียดกันถึงขั้นปฏิบัติในบางประเด็นด้วย เพื่อเปรียบเทียบความเป็นไปได้ ที่สร้างสถาบันแบบบีบีซีในประเทศไทย อย่างไรก็ตาม ก็ต้องยอมรับกันว่าบางเรื่องบาง ประเด็นก็อยู่ในบริบทและวัฒนธรรมแบบอังกฤษซึ่งแตกต่างจากบริบทและความรู้สึก นึกคิดในประเทศไทย แต่หลักการใหญ่ๆของสื่อสาธารณะ ถ้าหากเข้าใจถ่องแท้ ก็ไม่ ยากนักที่จะคัดแปลงตกแต่งเอาไปใช้ให้เป็นประโยชน์ ซึ่งทางบีบีซีก็ไม่เคยหวงห้าม

หลักการที่สื่อสาธารณะต้องถือเป็นภาระหน้าที่สร้างสรรค์เป็นค่านิยมทางบวก ให้เกิดขึ้นในสังคมได้แก่

- ค่านิยมประชาธิปไตย - สื่อสาธารณะจะต้องสนับสนุนพัฒนาสังคมให้เป็น ประชาธิปไตย ให้บริการข่าวสารการบ้านการเมืองที่เที่ยงตรง กลุ่มลึกรอบด้าน หลากหลาย สมดุล กระตุ้นให้มีการโต้เถียงอย่างมีวุฒิภาวะในหมู่กลุ่มความคิดที่ แตกต่างกัน เพื่อให้ประชาชนได้ข้อมูลมากเพียงพอที่จะประเมินและสรุปตัดสินใจ อย่างสมเหตุสมผล เพราะการตัดสินใจหรือบทสรุปของเขานั้นอาจจะส่งผล กระทบต่อส่วนรวมหรือชุมชนรอบตัวด้วย
- ค่านิยมทางวัฒนธรรมและพลังสร้างสรรค์ - สื่อสาธารณะจะต้องเสริมสร้างและ กระตุ้นให้ประชาชนชื่นชมรักษามรดกทางวัฒนธรรมของประเทศ สร้างสรรค์ สิ่งใหม่ๆ ยกกระดับความรู้สึกที่ดีๆ (uplifting) ให้กับผู้ชมผู้ฟัง กล้าเสี่ยงที่จะ สร้างสรรค์รายการที่แหวกแนวคิดใหม่ (ground breaking) เป็นแหล่ง เพาะเลี้ยงศิลปินรุ่นใหม่ๆทดแทนรุ่นเก่าที่ถดถอยไป เก็บรักษามรดกทาง วัฒนธรรมของชาติให้คนรุ่นหลังได้มีโอกาสชื่นชม และภาคภูมิใจ
- ค่านิยมทางปัญญาและการศึกษา - สื่อสาธารณะจะต้องสนับสนุนให้บริการด้าน การศึกษาทั้งในระบบ(ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการทุกระดับอายุ) และ นอกกระบบสำหรับผู้พ้นวัยเรียน หรือผู้ด้อยโอกาส หรือผู้พิการ สื่อสาธารณะ จะต้องเสริมสร้างสังคมที่ตื่นตัวในการเรียนรู้ และเปิดโอกาสฝึกฝนให้ผู้ที่ ต้องการสร้างทักษะให้แก่ตนเอง เพื่อความก้าวหน้าในชีวิตการทำงาน
- ค่านิยมทางสังคมรอบตัวและชุมชน - สื่อสาธารณะจะต้องสร้างความเข้าใจใน หมู่คนต่างๆของสังคมที่อาจจะมีทั้งจุดร่วมและความแตกต่างหลากหลาย โดยใช้ พื้นฐานความเข้าใจ ความอดกลั้น ผูกโยงความคิดที่แตกต่างให้หันหน้าเข้าหากัน

เพื่อสร้างความกลมเกลียว สื่อสาธารณะจะต้องเสริมสร้างสปิริตชุมชนให้
ตระหนักถึงภาวะแวดล้อมและภัยที่อาจจะสร้างความเสียหายต่อชุมชนรอบตัว

การที่จะสร้างค่านิยมเหล่านี้ให้สำเร็จองค์กรสื่อสาธารณะที่จะก่อตั้งขึ้นจะต้องมี
ความเข้มแข็ง มีระบบการบริหารที่เป็นเอกภาพและเป็นอิสระปลอดจากอิทธิพลทาง
การเมืองและธุรกิจ มีแหล่งเงินทุนจากสาธารณะทำให้เกิดความสำนึกที่จะรักษา
ผลประโยชน์ของสาธารณะ มีการกำหนดกรอบจรรยาบรรณของตนเอง มีทีมงานที่มี
ฝีมือและจินตนาการสูงและซื่อตรงต่อวิชาชีพ

การออกกฎหมายตราพระราชบัญญัติก่อตั้งแม้จะตั้งเป้าหมายไว้สูงส่งอย่างไร แต่
หากว่าผู้บริหารและทีมงานไม่มีจิตวิญญาณรับใช้สาธารณะ (public service
spirit) ภารกิจการสร้างสังคมคุณภาพก็จะล้มเหลว

(ผู้เขียนเป็นอดีตเจ้าหน้าที่ของบีบีซีภาคบริการ โลกที่ลอนดอน)